

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника
Юридичний інститут

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЧИН- НОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Збірник наукових статей
Випуск XX

м. Івано-Франківськ, 2008

ОСОБИСТІТЬ ПАТОЛОГІЧНОГО ГРАВЦЯ: СОЦІО-КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

УДК343.9

Динамічні процеси, каталізатором розвитку яких стало формування України як незалежної, демократичної держави із векторною ринковою економікою, неминуче викликали до життя і супутні наслідки деструктивного характеру. Кризовість українського суспільства в економічній, соціальній, духовній сферах буття якісно вплинула на криміногенну ситуацію, зумовивши ріст її кількісно-якісних параметрів; особливий розвиток при цьому отримали численні форми адиктивної поведінки – наркоманія, алкоголізм, проституція, безпритульність тощо. Не зважаючи на те, що фонові явища злочинності вже протягом тривалого часу перебувають у призмі зору науковців (Ю.В. Александров, В.В. Голіна, І.М. Даньшин, В.Е. Эминов, А.П. Закалюк, В.Н. Кудрявцев, В.І. Шакур та ін.), а у правозастосовчій діяльності реалізуються заходи, спрямовані на зменшення їх криміногенного потенціалу, окремі з них й надалі продовжують залишатися без належної уваги та реакції. Мова йде, передусім, про ігроманію, – соціально-психологічний феномен, який:

1. офіційно визнаний Всесвітньою організацією охорони здоров'я у якості психічного захворювання ХХІ ст.;
2. фактично вийшов за рамки локальної проблеми та набув характеру “соціального захворювання”;

3. виражається у “відносно розповсюдженому та статистично стійкому захопленні грою значною частиною населення, що тягне певні, інколи незворотні медико-психіатричні та соціальні наслідки” [3, с.105].

Метою даної статті є соціально-кримінологічна характеристика особистості патологічного гравця – людини, хворобливий стан якої характеризується клінічними ознаками й потребує лікування.

Як зазначає завідувач кафедри дитячої, соціальної та судової психіатрії Київської медичної академії післядипломної освіти ім. П. Шупіка, професор А. Чуприков, у багатьох гравців переважає ірраціональне (міфологічне) мислення: психічно звужена свідомість із домінантним оптимізмом стосовно виграшу, надією на збагачення, низька самодисципліна, конформність, проблемна поведінка [2, с.17]. У цих людей спостерігається різноступенева психічна деградація, яка включає морально-етичні, інтелектуально-мнестичні, емоційні та поведінкові відхилення на фоні часткової соціальної дезадаптації. Однак відразу слід зробити акцент на тому, що феномен ігроманії не варто пов’язувати виключно із азартними іграми з метою отримання прибутку (хоча це найбільша її складова), головним чином – це прагнення людини реалізувати, дати вихід своєму азарту під час гри (думка – І.М.).

З огляду на певні критерії патологічних гравців можна поділити на наступні категорії:

- за патологічним захопленням до виду азартної гри – гравці на гральних автоматах (63,4%), гравці в рулетку та карти (31,2%), гравці на іподромі (5,4%);
- за віком втягнення у азартні ігри – 21-30 (44,3%), 31-40 (37,7%), 41-50 (14,9%), 51-65 (3,1%) років;
- залежно від статі – чоловіки (89,7%), жінки (10,3%);
- із поєднаною залежністю (78,7%) – азартна гра + алкогольна залежність (43,2%), азартна гра + наркоманія (11,1%), азартна гра + психопатія (24,4%); без супутньої психічної патології (21,3%); із специфічними розладами особистості – 31,7%; із спадковістю у формі алкоголізму (41,4%), наркоманією (2,7%), психічними захворюваннями (37,4%); без спадковості у формі наркологічних і психічних захворювань;
- за особливостями поведінки – девіантність (21,4%), делінквентність (правопорушення, проступки – 17,3%);
- за рівнем освіти – вища (8,7%), незакінчена вища (11,1%), середня спеціальна (19,8%), середня (41,7%), незакінчена середня (15,1%), початкова (3,6%);
- за сімейним статусом – одружені/заміжні (23,4%), розлучені (29,3%), що перебувають в шлюбі (47,3%, в тому числі у повторному);

- за рівнем реабілітаційного потенціалу – високий (21,8%), середній (57,7%), низький (20,5%).

Найбільш чисельну групу (майже 75%) серед патологічних гравців складають підлітки, психологічна залежність яких викликає в суспільстві обгрунтоване занепокоєння через появу конкретних негативних наслідків. Надмірне їх захоплення віртуальним чи гральним світом призводить до погіршення психічного здоров'я, тяжких розладів психіки і поведінки. І прикладів цьому, як вітчизняна, так і зарубіжна статистика наводить чимало. Якщо у 1992 р. захворюваність громадян України на розлади психіки становила 61,0 випадків на 10 тис. підлітків, то у 2001 р. вона вже склала 69,4 випадків (динаміка – 7,3%) [4, с.37]. За даними директора Центру соціальної і судової психіатрії ім. Сербського академіка Т. Дмитрієвої, за останні 10 років захворюваність на психічні розлади в Росії зросла у 1,5 рази, а серед дітей та підлітків спостерігається ріст у 2,5 рази. В Росії офіційно зареєстровано майже 6 млн. осіб, які страждають на психічні розлади, і це тільки офіційні дані. В дійсності ж тими чи іншими психічними захворюваннями в Росії страждають біля 30 відсотків населення (приблизно 50 млн. осіб).

Звичайно, що психічні розлади можуть бути викликані й іншими чинниками, серед яких вживання алкогольних напоїв, наркотичних та психотропних речовин тощо, однак достатньо високу питому вагу в загальному масиві цих захворювань мають і аналізовані обставини. Почали з'являтися випадки (поки що поодинокі), коли безперервне (протягом двох-трьох діб) і безвідпочинкове “зависання” в Інтернеті приводило до смертельних випадків через нервово-психічне перевантаження, киснево-тканинне голодування мозку та ін.

В Україні спостерігаються тенденції росту смертності та скорочення середньої тривалості життя, що стосується, відповідно, і молоді. У структурі зовнішніх дій як причин смерті молоді віком 15-29 років у 2001 р. значна частка припадає на самогубства (19,3%), коефіцієнт яких протягом 1991-2000 рр. підвищився з 22,6 до 35,1 у розрахунку на 100 тис. осіб [4, с.38]. Вітчизняна статистика не містить даних про безпосередні причини самогубств, однак відомими є випадки, коли нездатність побороти гральну залежність, матеріальна безвихідь та боргова кабала, зруйновані сім'ї штовхають особу до такого кроку. Як зазначає Ю. Александров, близько 500 тис. чоловік у всьому світі закінчують життя самогубством на ґрунті ігromанії [1]. Можна констатувати ту обставину, що, за відсутності ефективної системи протидії, ця проблема у молодіжному середовищі поглибитися та сприятиме поширенню таких негативних тенденцій, як зниження мотивації праці і навчання, неможливість само-

реалізації, безнаглядність та безпритульність, злочинні прояви, вживання наркотичних і токсичних речовин, суїцидальна поведінка.

Як свідчить слідчо-судова практика, злочини, вчинені патологічними гравцями, переважно характеризуються раптовістю виникнення умислу, корисливими мотивами та метою збагачення, невмотивованою жорстокістю до потерпілих тощо. При розслідуванні такого роду протиправних діянь обґрунтованою видаватиметься практика обов'язкового проведення судово-психіатричної експертизи та вирішення питання про стан обмеженої осудності. Уявляється, що особа патологічного гравця має такий психопатологічний стан, за якого він, через наявний психічний розлад, не спроможний в повному обсязі усвідомлювати характер власної поведінки та керувати нею.

Підсумовуючи сказане, приходимо до висновку, що ігроманія є психічним захворюванням, вона може бути наслідком як самостійного психічного розладу, так і його складовою, головним симптомом нав'язливого стану, частиною емоційного (афективного) розладу чи одним із проявів епілепсії. І тому до вирішення цієї проблеми необхідно залучати також психіатрів, психологів, соціальних працівників. Що стосується розслідування злочинів, суб'єктами вчинення яких виступатимуть патологічні гравці, то увага повинна бути спрямована на з'ясування матеріально-правових підстав (стан обмеженої осудності і пов'язані з ним моменти) та забезпечення в ході досудового слідства кримінально-процесуальних гарантій їх прав.

1. Александров Ю. Эффект гри // День. – 2007. – 19 жовтня (№179).
2. Котляр А. Людина-гравець // Дзеркало тижня. – 2006. – 22-28 липня –№28 (607). – С.17-19.
3. Кудрявцев В.Н., Эминов В.Е. Причины преступности в России: Криминологический анализ. – М.: Норма, 2006. – 112 с.
4. Шакур В.І. Суспільство і злочинність. – К.: Атіка, 2003. – 784 с.

Medytsky I.B.

The social-criminology description of pathological players

The article is devoted to the question of gambling, as to the background phenomenon of criminality, on the whole, and in particular - to the social-criminology description of pathological players, as to the persons, the sickly state of which needs an use of exigent measures of different maintenance.

Keywords: gambling, pathological players